ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ ΤΟΥ ΔΗΜ. ΨΑΘΑ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΠΑΝΤΕΣ ΓΙΑ ΤΑ ΠΑΝΤΑ

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΜΑΙΤΡ ΤΣΙΤΣΑΝΗΝ

("Η ΠΕΡΙ ΦΕΣΤΙΒΑΛ ΝΤΕ ΛΑ ΜΠΟΥΖΟΥΚ)

Φίλτατε μαίτρ,

ΕΙΧΑ καιρό νά ἐπισκεφθῶ τό λαμπρό μουσικό σου ἵδρυμα τῶν Τζιτζιφιῶν, ὅπου τό μαγευτικό μπουζούκι σου λαλῶ καί μερακλώνει τούς πιστούς σου. Σέ ἐποχή, βέβαια, πού τό φεστιβάλ τῆς Ἐπιδαύρου βρίσκεται στό ἀποκορύφωμά του καί περιμένουμε ἐναγωνίως ν' ἀκούσουμε τήν κυρία Κάλας, θά σοῦ φανῆ ἴσως περίεργο πῶς ἐπροτίμησα τά μπουζούκια ἀπό τίς ἀρχαίες τραγωδίες καί τά ρέστα. Τό πρᾶγμα συνέβη ὡς ἑξῆς:

Εἶχα νά περιποιηθῶ ἕναν ξένο — καί μάλιστα ἐξ Ὀλλανδίας — πού ἤθελε νά μυηθῆ στίς ὑψηλότερες αἰσθητικές ἀπολαύσεις τῆς πατρίδας μας, ἀλλά ὅταν τοῦ ἀράδιασα μερικές, δέν φάνηκε νά ἱκανοποιῆται, ἐξ ἀπεναντίας, μάλιστα, τόν ἔβλεπα νά δείχνη ζωηρό ἐνδιαφέρον γιά κάτι ἄλλο.

— Κουά; τόν ρώτησα.

— Μπουζούκ, μ' ἀπάντησε.

— Μόν ντιέ, ἀνεφώνησα, νό φεστιβάλ; Νό τραζεντί; Νό Ἐπιδαυρός, Χουρμουζιός, φελιάν φιστίκ;

— Νό, ἐπέμενε ζέ βέ Τσιτσανίς!

— Νό Μπιθί;

— Νό! Ζέ βέ λέ μαίτρ ντέ λά μπουζούκ κλασσίκ!

Ἀντιλαμβάνεσαι, ἀγαπητέ μου, ποιά ἦταν ἡ συγκίνησή μου ὅταν διαπίστωσα ὅτι ἡ φήμη τῶν μπουζουκιῶν μας ξεπέρασε τά σύνορα τῆς Ἑλλάδος ἀφοῦ ὁ ξένος μου βρέθηκε τόσο ἐνημερωμένος ἐπί τῶν μπουζουκικῶν πραγμάτων τῆς χώρας, γενικώτερα καί τῆς ἰδικῆς σου τέχνης εἰδικώτερα. Ἀκλόνητος παραμένεις στό ἄθρο τῆς δόξας σου, φίλτατε Τσιτσάνη, ἀφοῦ οὔτε ὁ νέος ἀστήρ τοῦ ρεμπετοτραγουδιοῦ μοσιέ Μπιθί — βού κομπρενέ... Μπιθικατσίς — μπόρεσε νά ἐπισκιάση τήν αἴγλη σου, παρ' ὅλον ὅτι ἔλαμψε σάν μετέωρο στό μπουζουκοστερέωμα τοῦ τόπου μας, οὔτε ὁ Καζάν — βού κομπρενέ... Καζαντζιδίς — οὔτε οἱ ἄλλοι ἄσσοι τῆς διπλοπεννιᾶς πού ἐμπνέουν τούς διεθνῶς γνωστούς μουσουργούς μας, Μανός Χατζιδακίς καί Μικίς Θεοδωράκις.

Δέν ἦταν δυνατόν, λοιπόν, ὑστερα ἀπ' ὅλα τούτα ν' ἀρνηθῶ τήν προσφορά στόν ξένο μου τέτοιων ἐγχωρίων τέρψεων ὑψηλοῦ ἐπιπέδου, γι' αὐτό κι' ἔστειλα ν' ἀριδάρω στίς Τζιτζιφιές μαζί του, γιά νά ἐνωτισθοῦμε τῶν ναμάτων τῆς θαυματουργῆς διπλονεννιᾶς σου. Ὁμολογῶ εἰλικρινά ὅτι καθώς στρωθήκαμε στήν μουσική σου ἀκαδημία ἀνησυχοῦσα ζωηρά μήπως τυχόν καί μᾶς ἀπογοητέψης διαφεύδοντας τήν φήμη σου. Δόξα σοι, ὅμως, ὁ μέγας Γιαραμπῆς, ὅλα πῆγαν θαυμάσια, καί τό μπουζοῦκι σου καί ἡ διπλοπεννιά καί οἱ ποικίλοι παρτεναίρ σου καί οἱ ρεμπετοκελαϊδούσες ἀηδόνες πού σέ περιβάλλουν, μαζί μέ τόν βαρύν καί ἐρεβώδη Παπαϊωάννου, πού λαλᾶ τό μπαγλαμαδάκι, παίζοντάς το κολλημένο στό αὐτί.

Ἀλλά πιό βαρύς ἀπ' ὅλους πρέπει νά ὁμολογήσω ὅτι ἦσουν ἐσύ, ἀγαπητέ μου μαίτρ : καθισμένος στό κέντρο τῆς μπουζουκο - ορχήστρας σου σάν ἕνας τεθλιμμένος ρεμπετο - Ζεύς, μέ τό κεφάλι ἐλαφρῶς στραβά — μέγκλα — καί τό πόδι ἀπάνω στό πόδι κρατοῦσες ἀνάλαφρα στό στῆθος τό μπουζούκι σου, πού στέναζε κάτω ἀπ' τήν πεπειραμένη σου πεννιά καί ἔξχυνε τίς ἀκατάσχετες μελῳδίες του, ἐνῶ τό ὕφος σου, ἀδιάφορο πρός τό πολυπληθές σου ἀκροατήριο, ἦταν ὡσάν νά Ἔλεγε:

Δυό φίδια μαυροκέφαλα
μοῦ τηγανίσαν κι' ἔφαγα...

Τραλλάθηκαν οἱ καθώς πρέπει καί καθώς... μή πρέπει θαμώνες τοῦ ρεμπετοκέντρου σου καί μαζί μέ τούς θαυμασμούς τῶν τελευταίων ἀκουγόντουσαν σχόλια παρόμοια:

— Ἰλ ἔ κλασσίκ!

— Σ' ἔ μανιφίκ !

— Τσιτσανίς ἔ λέ βραί μαίτρ ντέ λά μπουζούκ !

Ἐντύπωση βαθύτατη ἐπίσης προκαλοῦσαν οἱ μάγκες, ἀριστεῖς τοῦ χασάπικου ἤ τῶν ἄλλων χορῶν περιωπῆς, πού διαδεχόντουσαν ὁ ἕνας τόν ἄλλο στήν πίστα, οἰστρηλατούμενοι ἀπ τήν μαγευτική διπλοπεννιά σου.

— Ὦ μόν ντιέ!... ἔκανε ὁ ξένος μου, βουαγέ, βουαγέ !

Κυττάζοντας κι' ἐγώ, μαζί του, καμάρωνα ἄνθρωπον ζόρικο, θαμώνα τοῦ κέντρου, πού ἔχοντας βαρύθυμα κρεμασμένο τό κεφάλι του, πότε ἔπλωνε τά χέρια του διάπλατα στό κενό καί πότε μέ μιά στράκα τῶν δακτύλων ἔστρεφε ἀργά τό σῶμα λυγίζοντας τό γόνατο, πότε ἀναπηδοῦσε ἀπότομα χτυπώντας δυνατά μέ τήν παλάμη τό παπούτσι του καί πότε ἀνασκελωνόταν μ' ἔκσταση πού μεταδίνοτανε σέ ὅλους. Εἶχε συνεπαρθῆ ὁ ξένος μου ἀπό τό θέαμα καί κατασυγκινημένος μοῦ ζητοῦσε πληροφορίες :

— Κί ἔς :

Κι' ἐπειδή ἐγώ δέν ἤμουν κατατοπισμένος, παρατυχών μπουζουκόφιλος, ὀνόματι Ἀντώνης, ἔσπευσε νά τόν ἐνημερώση:

— Λέ... χορευτής;

— Βουΐ, μοσιέ!

— Ἰλ ἔ μεσιέ Θανάσης. Λαθρεμποράκις τοῦ Πειραιῶς.

— Γκράντ λαθρεμπορός;

— Νό, πετί! Δουλειές τοῦ ποδαριοῦ μέ τά βαπόρια, πουκαμισά, κομπινατιζά, τσιγαρά ἀμερικανικά, φουκαρολαθρέ, βοῦ κομπρενέ!

Ὕστερα χόρεψε ἕνας ἄλλος ἀρτίστας τοῦ χασάπικου — κάτοχος, νομίζω, ἰδιοκτήτου σούστας, περιοδεύων ἔμπορος καρπουζιῶν τε καί λαχανικῶν — ὕστερα ἕνας ἄλλος, ἀρτίστας τῆς ζωγραφικῆς τῶν τοίχων — κοινῶς σουβατζῆς — ὕστερα ἕνας βαρύτερος ἀκόμη μάγκας, πού συνήρπασε τήν καθώς πρέπει πελατείαν μέ τά βαρειά του τσαλιμάκια καί τό πένθιμό του ὕφος — κατά τίς πληροφορίες τῶν θαυμαστῶν του, ἐργολάβος κηδειῶν.

Οἱ πάντες καταμαγεμένοι χειροκροτοῦσαν καί τούς χορευτάς, ἀλλά πρό πάντων ἑσένα, φίλτατε μαίτρ, πού μέ τόν θρυλικό ζεμανφουτισμό τοῦ ὕφους σου ἔδειχνες, ἀφ' ἑνός μέν σάν νά τούς εἶχες ὅλους μαζί γραμμένους στά παλιά σου τά παπούτσια καί ἀφ' ἑτέρου σκόρπιζες τούς καταρράχτες τῶν μαγευτικῶν ἤχων τοῦ μπουζουκιοῦ σου γιά ἴδιο λογαριασμό καί πρός ἰδίαν τέρψιν. Διότι αὐτό, ἀκριβῶς, εἶναι τό ἰδιαίτερό σου χαρακτηριστικό, ἀγαπητέ διρτουόζε, ὅτι φαίνεσαι νά ἐκτελῆς τίς μελῳδίες σου ἐρήμην τῶν ἀκροατῶν σου, γι' αὐτό κι' ὅταν μιά ἀπ' τίς ρεμπετοαηδόνες τῆς ὀρχήστρας σου ξέσπασε μαγεμένη:

— Γειά σου ἀθάνατε Τσιτσάνη μου!

Ἐσύ ἀπάντησες βαρειά καί σιγανά:

— Σκάσε, μωρή!

Καί ἡ καλλικέλαδη ρεμπετοαηδόνα τόσο κολακεύθηκε ὥστε ἐδιπλασίασε τό κέφι της κι' ἐξακολούθησε λαλοῦσα καί πανηγυρίζουσα.

Νά σοῦ πῶ ὅτι ἐνθουσιάστηκα; Δέν λέω τίποτα. Νά σοῦ πῶ ὅτι ὄχι μονάχα ὁ δικός μου ξένος ἀλλά κι' οἱ ἄλλοι πού βρεθήκανε στό κέντρο — καί ἦσαν Γάλλοι τινές καί Γερμανοί — ξετρελλαθῆκαν; Θά ἦταν ἁπλῆ κοινοτοπία. Αὐτό πού ἤθελα νά σημειώσω, γιά νά φτάσω στήν οὐσία τῆς παρούσης μου, ἦσαν τά παρακάτω λόγια πού μοῦ εἶπε, μερακλωμένος, ἕνας ἀπό δαύτους:

— Φεστιβάλ; Ἐπιδαυρός; Τραζεντί; Μαρί Καλάς; Ὦ, νό! Βουαλά λέ βραί φεστιβάλ ντ' Ἀτέν!

Αὐτό, δηλαδή, εἶναι τό ἀληθινό φεστιβάλ τῶν Ἀθηνῶν. Τό ὁποῖον σημαίνει ὅτι ἔγινε τόσο θαυμασία προπαγάνδα στό ἐξωτερικό γιά τά μπουζούκια, ὥστε σάρωσε τό ἐνδιαφέρον ἀκόμα καί γιά τούς ἀρχαίους καί εἶναι σήμερα χιλιάδες χιλιάδων ἄνθρωποι ἀνά τόν κόσμο πού πιστεύουν ὅτι Ἑλλάς θά πῆ μπουζούκι. Ὅπερ σημαίνει ὅτι τό μπουζοῦκι εἶναι πλέον ἐθνικό κεφάλαιο.

Ἤθελα τήν ἴδια στιγμή, ἀγαπητέ μου μαίτρ Τσιτσανίς, νά σοῦ ἐκφράσω τά θερμά συγχαρητήρια καί τίς εὐχαριστίες μου, ἀλλά δέν ἔγινε κατορθωτό νά μέ δεχτῆς σέ ἰδιαίτερη ἀκρόαση, διότι ἐδούλευες δραστηρίως καί ἀλόνυκτίως τό μπουζοῦκι σου, πού δέν ἦταν δυνατόν νά διακόψω. Εἶναι ἀνάγκη, ὡστόσο, μαζί μέ τήν Ἐκφραση τοῦ ἐνθουσιασμοῦ μου νά σοῦ εἰσηγηθῶ μιά σκέψη γι' αὐτό καί σοῦ γράφω τήν παροῦσαν. Δέν θά πρέπει τάχα νά περιληφθοῦν καί τά μπουζούκια, πού τόσο συγκινοῦν τούς Ἕλληνες ἀλλά καί τούς ξένους, μέσα στά πλαίσια τοῦ μουσικοῦ φεστιβάλ τῶν Ἀθηνῶν; Μᾶς ἔρχονται ἐδῶ τόσοι καί τόσοι ξένοι μαέστροι καί ὀρχῆστρες ὥστε καταντᾶ πλέον ζήτημα ἐθνικοῦ φιλότιμου νά προβληθῆ καί τό μπουζούκι καταλλήλως. Εἶμαι βέβαιος ὅτι τό πολυπληθές κοινό θά ἐκραγῆ σέ ἀληθινή καί γνήσια φρενίτιδα ἐνθουσιασμοῦ ὅταν σέ δῆ νά διευθύνης ἐσύ αὐτοπροσώπως, μαίτρ, μιά μεγάλη μπουζουκο-ορχήστρα ὅπου θά συμπεριληφθοῦν ὅλοι οἱ ἄσσοι τοῦ μπουζουκιοῦ καί τοῦ μπαγλαμαδάκιου. Θά ριγήσουν σίγουρα οἱ πέτρες τοῦ ἀρχαίου θεάτρου καί θά κάνουν τούμπες ἀπ' τήν συγκίνησή τους μέσα στούς τάφους των οἱ ἀρχαῖοι πρόγονοί μας καθώς θ' ἀκοῦνε τίς μελῳδίες τῶν μπουζουκιῶν. Ἤδη ἔχουν κάνει κάμποσες — τούμπες ἔνιοι — μέ τό ἄκουσμα τοῦ θεάματος «Ἦχος καί φῶς».

Θά ἦταν πραγματικά εὐχῆς ἔργο, συνεπῶς, ἄν ἀναλάμβανες ἐσύ ὁ ἴδιος τήν πρωτοβουλία νά παρουσιαστῆς στόν κ. Τσάτσο — πρῶτο μπουζοῦκι τῆς κυβερνητικῆς ὀρχήστρας — γιά νά φροντίση γιά τά περαιτέρω. Εἶμαι βέβαιος ὅτι θά δείξη κατανόηση καί θά υἱοθετήση τήν ἰδέα ἀφοῦ ἔχει κι' ὅλας υἱοθετήσει καί πραγματοποιήσει ἄλλες πολύ χειρότερες. Μέ εἰλικρινῆ αἰσθήματα φιλίας καί θαυμασμοῦ.

ΔΗΜ. ΨΑΘΑΣ

ΤΑΧΥΔΡΟΜΟΣ 29/7/1961